

Проблеми зберігання речових доказів у кримінальному провадженні

Скрябін О. М.

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

Класичний приватний університет

вул. Жуковського, 70Б, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0002-8915-5943

skriabinadvokat@gmail.com

Ключові слова:

речові докази, строки зберігання, кримінальне провадження, законодавство України, кримінальний процесуальний кодекс

Стаття присвячена аналізу строків і проблемних питань збереження, вилучення та подальшої передачі речових доказів у межах судового розслідування. Автор провів ретельний і всебічний аналіз наукової літератури з проблем зберігання речових доказів до моменту виконання судового рішення.

Проаналізовано основні аспекти й досвід впровадження спеціальної термінології та умов зберігання речових доказів у різному вигляді.

Проведено ретроспективний аналіз наукової бази, проаналізовано міжнародний досвід і виділені ключові правові акти, що стосуються речових доказів і предметів, які можуть бути використані під час кримінального провадження, найчастіше виявляються під час проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій – огляду, обшуку й інших.

Мета дослідження – проаналізувати проблеми зберігання речових доказів під час розслідування злочинів у кримінальному провадженні, захисту законних інтересів і прав учасників судового процесу.

Стаття присвячена проблемі правової регламентації, виявлення, вилучення та строків зберігання речових доказів у межах кримінального судочинства. Простежуються умови направлення речових доказів на збереження до режимно-секретного підрозділу органу, в якому функціонує слідчий підрозділ.

Проведено аналіз сутності зберігання речових доказів у теорії кримінального процесу. Підкреслюється важливість та актуальність застосування Порядку збереження речових доказів стороною обвинувачення, їх передачу, технологічну обробку, утилізацію, розрахунок витрат, пов'язаних з їх збереженням і пересиланням, тимчасовим вилученням майна під час кримінального провадження.

Конкретизовано, що загальні вимоги зберігання речових доказів визначено в законах України й низці підзаконних нормативних актів. Проаналізовано ознаки, що сприяють полегшенню зберігання матеріальних об'єктів як речових доказів.

Розглянуто багатоаспектність зберігання речових доказів як важливої гарантії забезпечення публічних і приватних інтересів у кримінальному провадженні.

Наголошено, що за загальним правилом матеріальні об'єкти підлягають зберіганню разом із матеріалами кримінального провадження, хоча в слідчій практиці внаслідок значного навантаження слідчого його реалізація є ускладненою, у зв'язку з чим разом із матеріалами кримінального провадження зберігаються, як правило, документи, що виступають речовими доказами, й лише в окремих випадках – негрозміздки речові докази. Винятками із загального правила щодо зберігання речових доказів разом із матеріалами кримінального провадження є їх зберігання в спеціальному приміщенні, спеціальному сейфі, режимно-секретному підрозділі або відповідними установами.

Результати дослідження ще раз довели, що необхідною умовою зберігання речових доказів для забезпечення публічних і приватних інтересів у кримінальному провадженні є норми кримінального процесуального законодавства.

Terms and problems of storage of material evidence in criminal proceedings

Scriabin O. M.

*Doctor of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Criminal Law,
Process and Criminalistics
Classical Private University
Zhukovskoho str., 70B, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8915-5943
skriabinadvokat@gmail.com*

Key words:

material evidence, terms of storage, criminal proceedings, legislation of Ukraine, criminal procedure code.

The article is devoted to the analysis of the terms and the problem of preservation, seizure and further transfer of material evidence within the judicial investigation. The author conducted a thorough and comprehensive analysis of the scientific literature on the problems of storage of physical evidence until the execution of the court decision.

The main aspects and experience of introduction of special terminology and conditions of storage of material evidence in various forms are analyzed. A retrospective analysis of the scientific base was conducted, international experience was analyzed and key legal acts concerning material evidence and objects that can be used during criminal proceedings, most often found during investigative (investigative) and covert investigative (investigative) actions - review, search, etc.

The purpose of the study is to analyze the terms and problems of storage of material evidence in the investigation of crimes in criminal proceedings, protection of legitimate interests and rights of participants in the trial.

The article is devoted to the problem of legal regulation, detection, seizure and storage of material evidence in criminal proceedings. The conditions for sending material evidence for safekeeping to the regime-secret unit of the body in which the investigative unit operates are traced.

The analysis of the essence of storage of material evidence in the theory of criminal procedure is carried out. The importance and relevance of the application of the Procedure for Preservation of Material Evidence by the prosecution, their transfer, technological processing, utilization, calculation of costs associated with their storage and transfer, temporary seizure of property during criminal proceedings is emphasized.

It is specified that the general requirements for storage of material evidence are defined in the laws of Ukraine and a number of bylaws. The features that facilitate the storage of material objects as material evidence are analyzed.

The multifaceted storage of material evidence is considered as an important guarantee of ensuring public and private interests in criminal proceedings.

It is emphasized that as a general rule, material objects are subject to storage together with materials of criminal proceedings though in investigative practice owing to considerable loading of the investigator its realization is complicated therefore in connection with materials of criminal proceedings documents, acting as material evidence, and only in some cases – cumbersome physical evidence. Exceptions to the general rule on the storage of material evidence together with the materials of criminal proceedings are their storage in a special room, special safe, regime-secret unit or relevant institutions.

The results of the study proved once again that a necessary condition for the storage of material evidence to ensure public and private interests in criminal proceedings are the rules of criminal procedure.

Розробкою проблеми правової регламентації, виявлення, вилучення та використання речових доказів в межах кримінального провадження займалися відомі вчені-юристи України та зарубіжжя: В. П. Гмирко, О. Ш. Каганов, С. О. Ковальчук, В. Я. Колдін, І. І. Котюк, І. О. Крицька, Н. П. Майліс, О. Р. Михайленко, М. А. Погорецький, О. Р. Росінська, М. Є. Шумило та ін. [1, с. 26].

Порядку зберігання речових доказів під час кримінального провадження присвячена значна увага науковців. Зокрема, він досліджується у працях Д. Т. Арабулі, О.Є. Головікіна, Н. С. Карпова, Ю. В. Худякової, С. С. Чернової, О. С. Шалякіної та інших вітчизняних і зарубіжних вчених [2, с. 36].

Проте у наукових працях не приділено уваги строкам та проблемі зберігання речових доказів у кримінальних провадженнях. Тому актуальність теми нашої статті доводять нагальні потреби слідчої практики та кримінального процесу. Однак, як свідчить практика, наявний сьогодні порядок зберігання речових доказів є недосконалим і потребує доопрацювання. На жаль, через прогалини в урегулюванні наведених правовідносин законним інтересам учасників кримінального провадження завдається шкода, наприклад, зберігання речових доказів у вигляді транспортних засобів (автомобілів, автобусів, мотоциклів та інших) на спеціальних майданчиках і стоянках для зберігання тимчасово затриманих транспортних засобів є платним. Вказані витрати повинні здійснюватися за рахунок державного бюджету. Проте дуже часто слідчі поміщують на такі майданчики (стоянки) транспортні засоби, що були знаряддям вчинення злочинів і належать потерпілим. І останні вимушені самостійно оплачувати їх послуги, хоча таке зберігання було викликане тільки слідчою необхідністю [2, с. 66].

Через відсутність кримінальної процесуальної регламентації технічної роботи з речовими доказами, системним для слідчих є незаконне проведення слідчих (розшукових) дій для приведення таких доказів у належний стан. Тож ця велика проблема потребує негайного вирішення.

Метою нашої статті є аналіз строків та проблем зберігання речових доказів при розслідуванні злочинів у кримінальному провадженні.

Речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі

предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення [3, с.179].

Предмети, які можуть бути речовими доказами, найчастіше виявляються під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій – огляду, обшуку та ін. При цьому вони відповідно до вимог ст. 237 КПК оглядаються, можуть бути сфотографовані. Лише після того як слідчий, прокурор встановлять належність предметів до кримінального провадження (тобто, що вони були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі сліди кримінального правопорушення чи кримінального проступку або були об'єктом кримінально протиправних дій, нажиті злочинним шляхом (гроші, цінності та інші речі), або можуть бути засобами для розкриття кримінального правопорушення і виявлення винних чи для спростування обвинувачення або пом'якшення відповідальності), вони складають мотивовану постанову про приєднання предметів до справи як речових доказів [4, с. 47].

З набуттям чинності нового КПК України у практичних працівників слідчих підрозділів ця дія (складання постанови) здійснювалася за аналогією КПК 1960 р., але з посиланням на норми нового кодексу, а саме: п. 8 ч. 2 ст. 40; 94; ч. 2 ст. 100; ч. 3 ст. 110 на підставі ч. 1 ст. 98 КПК. Але назва документа у слідчих підрозділах відрізнялася. Так, по суті один і той самий документ, що має однакову мету – зберігання речових доказів, мав назву: «Постанова про прилучення речового доказу», «Постанова про долучення до кримінального провадження речового доказу», «Постанова про визнання речових доказів та передачу їх на зберігання» [4, с. 48].

Об'єкт і предмет вчення про речові докази у кримінальному процесі відображають особливості функціонування його внутрішніх зв'язків і вказують на перспективи його подальшого розвитку. Об'єкт і предмет вказаного вчення підлягають визначенню на основі теоретичних розробок вчених-процесуалістів, присвячених дослідженню об'єкта та предмета теорії кримінального процесуального доказування [5, с.102].

Сутність зберігання речових доказів у теорії кримінального процесу визначається як забезпечення схоронності самих речових доказів, їх ознак і властивостей. З одного боку, схоронність зобов'язує хранителя підтримувати добрий стан цієї речі та згодом повернути її законному власникові,

а з іншого – забезпечити можливість подальшого використання в кримінальному провадженні. Для виконання наведених обов'язків, які є природними й водночас похідними від тріади права власності, хранителі проводять заходи щодо створення умов для забезпечення схоронності речей як цінностей, а також достатні та належні процесуально-технічні дії – для збереження цих речей як речових доказів (слідів, ознак, якостей та властивостей) [6, с. 254].

Загальні вимоги до зберігання речових доказів визначено в законах України та конкретизовано в низці підзаконних нормативних актів. Так, положення діючого порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення згадуються в статті 100 «Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію» КПК України. У другій частині вказаної статті зазначено, що речовий доказ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігається у сторони кримінального провадження, якій він наданий (у нашому випадку стороною обвинувачення). Сторона кримінального провадження, якій наданий речовий доказ або документ, зобов'язана зберігати їх у стані, придатному для використання в кримінальному провадженні. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в Порядку [7, с. 261] зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження (далі Порядок), що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року № 1104 «Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України» [7, с. 261].

Зберігання речових доказів виступає важливою гарантією забезпечення публічних та приватних інтересів у кримінальному провадженні. За загальним правилом, визначеним ч. 2 ст. 100 КПК України, речовий доказ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігається у сторони кримінального провадження, якій він наданий.

Передача речових доказів на зберігання до спеціального приміщення, спеціального сейфу, режимно-секретного підрозділу або відповідним установам (як виняток із загального правила про їх зберігання разом з матеріалами кримінального провадження) допускається лише за певних умов [3, с. 181].

Необхідними умовами передачі речових доказів на зберігання до режимно-секретного підрозділу органу, у складі якого функціонує слідчий підрозділ, є: 1) віднесення речових доказів до числа матеріальних носіїв секретної інформації; 2) недопущення їх до матеріалів досудового розслі-

дування (ч. 6 ст. 517 КПК України і п. 7 Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення) [3, с. 182].

Пов'язуючи момент закінчення перебігу строку зберігання речових доказів із набранням кінцевим судовим рішенням законної сили, законодавець не враховує фактичні строки їх зберігання. Оскільки речові докази продовжують зберігатися до моменту виконання судового рішення, яким вирішено питання про спеціальну конфіскацію або долю речових доказів, то припинення процесуальних відносин з їх зберігання внаслідок набрання ним законної сили може призвести до порушення майнових прав власника (законного володільця) на речі, визнані речовими доказами, і права потерпілого, цивільного позивача на відшкодування (компенсацію) завданої йому шкоди [8, с. 131].

Початковим моментом перебігу строку зберігання речових доказів виступає момент їх отримання стороною кримінального провадження, судом (зокрема, сторонами кримінального провадження за допомогою способів збирання доказів, визначених ч. ч. 2 і 3 ст. 93 КПК України, а судом – внаслідок подання учасниками судового провадження). Кінцевим моментом перебігу строку зберігання речових доказів виступає момент їх фактичного повернення власнику (законному володільцю), передачі для знищення чи переробки, звернення у власність держави. Як і речові докази, речі, що підлягають поверненню, і спір щодо належності яких вирішується у порядку цивільного судочинства також підлягають зберіганню до моменту їх фактичної передачі власнику (законному володільцю) або звернення у власність держави. Набрання законної сили відповідним судовим рішенням у кримінальному провадженні, яким вирішено питання про спеціальну конфіскацію або долю речових доказів, а також судовим рішенням у цивільній справі, яким вирішено спір про належність речей, що визнані речовими доказами і підлягають поверненню, створює передумови для закінчення строку їх зберігання, але не призводить до фактичного припинення правовідносин зі зберігання речових доказів і вказаних речей [8, с. 132].

Задля полегшення сприйняття матеріалу стосовно змісту зберігання матеріальних об'єктів як речових доказів виокремимо такі ознаки: 1) мета зберігання; 2) способи зберігання; 3) умови зберігання; 4) суб'єкти зберігання [3, с. 131].

Потрібно відзначити, що речові докази, надані стороні обвинувачення добровільно або на підставі судового рішення, зберігаються нею протягом встановлених кримінальним процесуальним законом строку. За загальним правилом, вони підлягають зберіганню разом з матеріалами кри-

мінального провадження, хоча у слідчій практиці внаслідок значного навантаження слідчого його реалізація є ускладненою, у зв'язку з чим разом з матеріалами кримінального провадження зберігаються, як правило, документи, що виступають речовими доказами, і лише в окремих випадках – негроміздкі речові докази. Винятками із загального правила щодо зберігання речових доказів разом з матеріалами кримінального провадження є їх зберігання у спеціальному приміщенні, спеціальному сейфі, режимно-секретному підрозділі або відповідними установами. Передача речових доказів на зберігання до спеціального приміщення, спеціального сейфу, режимно-секретного підрозділу або відповідним установам допускається лише за певних умов, коло яких обумовлюється видом речових доказів та їх фізичними властивостями [3, с. 132].

Питання про речові докази вирішується вироком, ухвалою чи постановою суду або постановою органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи, при цьому: знаряддя злочину, що належать обвинуваченому, конфіскуються; речі, вилучені із обігу, передаються відповідним установам або знищуються; речі, які не мають ніякої цінності і не можуть бути використані, знищуються, а у випадках, коли заінтересовані особи просять про це, можуть бути передані їм; гроші, цінності та інші речі, нажиті злочинним шляхом, передаються в дохід держави; гроші, цінності та інші речі, які були об'єктом злочинних дій, повертаються їх законним володільцям, а якщо їх не встановлено, то вони переходять у власність держави (ч. 1 ст. 81 КПК України) [7, с. 265].

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, потрібно вказати на доцільність виділення вчення про речові докази як самостійного кримінального процесуального вчення, яке характеризується притаманними йому об'єктом, предметом, метою, завданнями, функціями і системою. Формування вчення про речові докази у кримінальному процесі відбувається на основі історично сформованих та об'єктивно існуючих емпіричних і теоретичних передумов та спрямоване на вирішення шляхом застосування комплексного підходу відповідної загальної наукової проблеми. Із урахуванням наведеного, вчення про речові докази у кримінальному процесі являє собою систему наукових положень про речові докази як правове явище та закономірності їх формування (збирання, перевірки та оцінки) і використання під час кримінального провадження та заснованих на пізнанні цих закономірностей практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення кримінального процесуального інституту речових доказів і формування однакової слідчої та судової практики його застосування. Таким чином, система наукових положень, яка охоплюється вченням про речові докази, з одного боку, відображає результати пізнання закономірностей, що становлять його предмет, а, з іншого, – виступають науковою основою для удосконалення інституту речових доказів і сформованої на основі його норм слідчої та судової практики.

Отже, результати дослідження підтверджують, що необхідною умовою зберігання речових доказів для забезпечення публічних та приватних інтересів у кримінальному провадженні є норми кримінального процесуального законодавства.

Література

1. Нарожна О.В. Проблеми зберігання речових доказів при розслідуванні злочинів проти об'єктів культурної спадщини (на прикладі слідства щодо картини Караваджо «Взяття під варту»). *Правова держава*. 2018. № 30. С. 162–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2018_30_28.
2. Ковальчук С.О. Способи збирання речових доказів стороною обвинувачення. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: *Право*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_18.
3. Крицька І.О. Зберігання речових доказів у кримінальному провадженні: мета, способи, умови й суб'єкти. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 178–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_6_41.
4. Хахуцяк О.Ю. Речові докази у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. *Адвокат*. 2013. № 6. С. 46–48.
5. Ковальчук С.О. Поняття та загальна характеристика вчення про речові докази у кримінальному процесі. *Право. ua*. 2017. № 3. С. 100–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2017_3_19.
6. Кузнецов В.В. Напрями удосконалення порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 1. С. 251–260. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2018_1_31.
7. Верховгляд О.В. Особливості правового регулювання порядку вирішення питання про речові докази у кримінальному судочинстві. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 258–267. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2009_3_26.
8. Ковальчук С.О. Строки зберігання речових доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : *Юриспруденція*. 2015. Вип. 18 (2). С. 130–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_18%282%29_33.

References

1. Narozhna O.V. (2018) Problems of storage of material evidence in the investigation of crimes against objects of cultural heritage (on the example of the investigation into Caravaggio's painting "Detention") / OV Narozhna // Legal State. № 30. P. 162–166. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2018_30_28 [in Ukrainian].
2. Kovalchuk S.O. (2014) Ways of collecting material evidence by the prosecution / SO Kovalchuk // Journal of the National University "Ostroh Academy". Ser. : Law. № 2. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_18 [in Ukrainian].
3. Krytska I. (2017) Storage of material evidence in criminal proceedings: purpose, methods, conditions and subjects / I. Krytska // Entrepreneurship, economy and law. № 6. P. 178–182. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_6_41 [in Ukrainian].
4. Khakhutsyak O.Yu. (2013) Material evidence in the new Criminal Procedure Code of Ukraine // Lawyer № 6. P. 46–48 [in Ukrainian].
5. Kovalchuk S.O. (2017) The concept and general characteristics of the doctrine of physical evidence in the criminal process / S.O. Kovalchuk // Pravo.ua. № 3. P. 100–106. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2017_3_19 [in Ukrainian].
6. Kuznetsov V.V. (2018) Directions for improving the order of storage of material evidence by the prosecution / V.V. Kuznetsov // Bulletin of Lugansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko. Vip. 1. P. 251–260. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2018_1_31 [in Ukrainian].
7. Verkhohlyad O. (2009) Peculiarities of legal regulation of the order of resolving the issue of material evidence in criminal proceedings / O. Verkhohlyad // Visnyk of the Academy of Legal Sciences of Ukraine. № 3. P. 258–267. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2009_3_26 [in Ukrainian].
8. Kovalchuk S.O. (2015) Terms of storage of material evidence in criminal proceedings / S.O. Kovalchuk // Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence. Vip. 18 (2). P. 130–132. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_18%282%29__33 [in Ukrainian].